

Výroba textilu - textilnictví

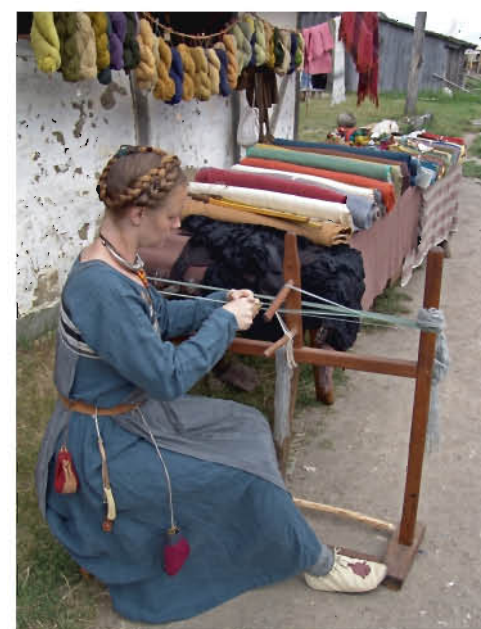

Vidíme ženy, jak připravují textilní surovinu na spřádání, předení, tkaní na vertikálním tkalcovském stavu, vážení vlněné příze a závěrečné ukládání již hotových tkanin. Vyobrazení pochází z řeckého černofigurového lékythu, cca 560 př. n. l. (uloženo v Metropolitním muzeu, New York, USA).

Již v mladším paleolitu si lidé vyráběli z rostlinných vláken nejrůznější rohože, ošatky, košíky a také oděvní součástky, jakými byly například bederní roušky, které vidíme na soškách Venuší. Skutečná výroba a rozšíření výroby textilu přichází až s obdobím nastávajícím, s neolitem.

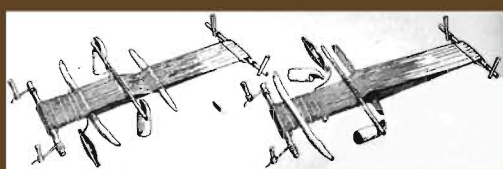
Každá rodina musela být textilně soběstačná – většinou to byly ženy, které se staraly o výrobu tkanin a oděvů z nich. Předly, skaly nitě a připravovaly se ke tkaní každou volnou chvílí, kdy to jen bylo možné. Dnes si už nedokážeme představit časovou náročnost výroby jedné šaty. Proto si lidé v pravěku tkanin velmi cenili, zvláště těch kvalitně a pracně provedených. S postupem času, tím jak se společnost rozvrstvovala na bohaté a chudé, se textilní řemeslo specializovalo. Vznikaly samostatné dílny tvořící tkaniny jen pro potřebu velmožů a knížat.

S látkami se také obchodovalo. Nejzácnější komoditou bylo rozhodně čínské hedvábí, které se k nám dostávalo spolu s obchodníky nejprve z východních oblastí Římské říše, po jejím zániku z Byzance, arabských zemí a Kyjevské Rusi. Vzácné látky byly nedílnou součástí luxusu horních vrstev společnosti – elity. Jejich přítomnost v bohatých hrobech vypovídá o propojenosti tehdejšího světa a hodnotě, kterou tyto tkaniny představovaly.

Příprava osnovy na snovadlu. Fotevikken (Švédsko), foto Michal Janků, Skjaldborg o. s.

Typy tkalcovských stavů

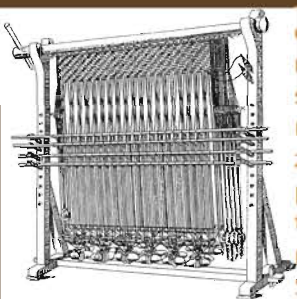
Horizontální tkalcovský stav

Pravděpodobně nejstarší typ tkalcovského stavu. Původně byl užíván pro jednoduché tkaní rohoží, postupem času začal být využíván i pro výrobu tkanin. Setkáváme se s ním na vyobrazeních již ve starém Egyptě. Přetrval až do současnosti, je stále používán zejména nomádky v Asii, ale také v Africe a jinde.

Je to pozemní stav. Je tvořen dvěma pozemnicemi, tyčemi, mezi nimiž je natažena osnova (viz obrázek nahoře). Brdo je nadzvedáváno pomocí dvou špalíčků – tím vzniká prošlup pro prohození útku a vytvoření vazby.

Vertikální tkalcovský stav

Je tvořen dvěma stojícími postanicemi a dvěma příčnými břevny. Osnova je navázána na horním břevně a vypnuta pomocí tkalcovských závaží (viz obrázek nalevo). Osnovní nitě jsou přivázány na volně pohyblivé brdo, zasazené do vidlic. Pohybem brda je tvořen prošlup, kudy prochází útek a vzniká vazba - tkanina. Tyto tkalcovské stavy byly v prehistorii a protohistorii rozšířeny po celé Evropě. Stávaly uvnitř domu nebo venku, pod stříškou či na dvoře. Postranice mohly být zapuštěny do země nebo jednoduše mohl být celý stav opřen o stěnu. Na tomto typu stavu pracovalo často několik žen najednou.

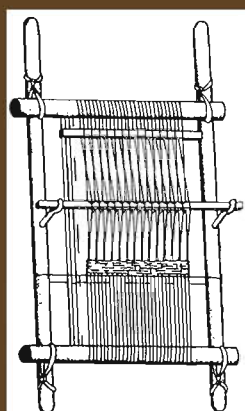
Tzv. tubulární tkalcovský stav

Je v podstatě shodný s vertikálním tkalcovským stavem – tvoří jej dvě postranice a dvě transversální břevna. Oproti předcházejícímu stavu se však odlišuje tím, že osnovní nitě nejsou napnuté závažími, ale jsou navázány dokola mezi oběma břevny.

To umožňovalo nepřetržitě tkaní jednoho kusu látky.

Látky a oděvy tkané na tomto stavu byly nalezeny například v Německu a Dánsku, spadaly do protohistorického období, do doby římské, zhruba do 2. – 3. století.

V archeologii se tento stav těžko prokazuje, neboť po něm nezůstávají žádné viditelnější stopy.

textilní suroviny

Textilními surovinami byly nejenom rostlinná vlákna získávaná ze lnu, konopí, kopřiv a jiných rostlin a dřevin, ale s rozvojem zemědělství a chovatelství také zvířecí srst – ovčí vlna, kozí chlupy aj. Někdy se dokonce setkáváme s výrobou tkanin z lidských vlasů. Oproti vláknům rostlinným mělo ovčí rouno jednu nespornou výhodu – dalo se snadno a výrazně barvit. Barvení pomocí rostlin šlo dosáhnout mnohdy úchvatných a sytých odstínů, které vypovídaly také o sociálním postavení toho, který je nosil - připomeňme si například výnosy, omezující nošení purpurové barvy pro císařskou rodinu u byzantského dvora.

Již v pravěku se setkáváme s většinou základních vazeb, které dnes známe: s vazbami plátnovými a nejrůznějšími variacemi keprových vazeb. Látky byly tedy vzorované a pestré – občas se setkáváme i s potiskem a nejrůznějšími ozdobnými textilními technikami, mezi které patří vyšívání, síťování a další.

Z již hotových tkanin byly poté šity oděvy nebo jejich součásti a doplňky a předměty nezbytně nutné pro každodenní život: pytle, vaky, přikrývky aj. Vyráběly se také reprezentativní kusy, jakými byly bohatě vyšíváné nebo tkané tapisérie, standarty nebo pohřební rubáše.

Barvením pomocí rostlin lze dosáhnout i překvapivě sytých a výrazných odstínů. Ribe Viking Centrum, foto Michal Janků, Skjaldborg o.s.

Předení pomocí vřetene

Textilní surovina, kterou byly vlákna rostlinného původu (např. kopřiva, len, konopí aj) nebo původu živočišného (např. ovčí vlna, vlasy, chlupy, hedvábí aj.) byla po prvotním procesu přípravy (lámání, máčení, vochlování, česání) připravena ke spřádání. Pomocí vřetene, tvořeného přeslenem a dříkem byla z této suroviny vytvořena nit, podle potřeby hrubší nebo tenčí. Nitě byly po sejmutí z vřetene namotávány na motovidla nebo do klubek a poté napínány na tkalcovský stav. K napínání osnovy někdy také sloužila snovadla. Na stavu byla poté utkána látka.

Vynález a užívání kolovrátku, který je ještě dnes, stejně jako předení pomocí vřetene, používán v mnoha oblastech Evropy, došlo až ve středověku.

Předoucí žena, překresba kameného novocheťského reliéfu z Maras (Turecko).

Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví